

AZ ANGOL KIADÁS ELŐSZAVA

„Az egyház ébredszik a lelkekben” – írta nagy izgalommal Romano Guardini 1922-ben, amikor – hogy az ő saját szavait idézzük – „egy kiemelkedően fontos eseményt” köszöntött.¹ Nem sokkal később Otto Dibelius már „az egyház évszázadáról” beszélt.² Mi pedig – a XX. századot immár egészében látva –, ha visszatekintünk az egyház tanulmányozásának, az egyháztannak a XX. századi felvirágzására, elmondhatjuk, hogy ezt a két prófétai hangot messzemenően igazolta az idő. Az egyháztan XX. századi történetének markáns sajátossága a misztériumközpontú szemlélet előtérbe kerülése. Azért, hogy mélyebben megértsék az egyházat, különböző felekezetek keresztényei egyre inkább az eucharisztiaira irányították a figyelmüket.

Az eucharisztia teológiai átelmélkedése új módon valósulhatott meg azáltal, hogy ahhoz immár a felekezetközi kapcsolatok felelevenítése szolgált keretként. A katolikus Guardini és a protestáns Dibelius méltó előfutárai voltak az egyháztan újrafelfedezésének, ami már a század korai évtizedeiben jól érzékelhető ökumenikus tendencia lett. Ezekben az évtizedekben a Lélek vezetésével az egyháztan feltárása párhuzamosan haladt az eucharisztia kutatásával, ami nem véletlen, mivel a két párhuzamosan futó kutatási irányt a pneumatológiai dimenzió kapcsolta össze. 1982-ben a katolikus–ortodox párbeszéd résztvevői közös nyilatkozatot fogalmaztak meg, amelyben rámutattak e teológiai témák közös gyökerére: „összesség-

¹ ROMANO GUARDINI *Von Sinn der Kirche* című művének (1922) bevezető szavai; vö. ROMANO GUARDINI: *The Church and the Catholic*, Sheed&Ward, London, 1935, 11.

² OTTO DIBELIUS könyvének címe: *Das Jahrhundert der Kirche* (1927).

gében, az eucharisztia jelenvalóvá teszi az egyház szentháromságos misztériumát” (*Mystery*, I, 6).

Ugyanebben az évben az *Egyházak Ökumenikus Tanácsának* a *Hit és Egyházszervezet Bizottságában* a keresztény felekezetek széles körét képviselő, mintegy száz teológus úgy nyilatkozott, hogy az eucharisziát a keresztény élet központjának kell tekinteni. Az e nyilatkozatot magában foglaló, úgynevezett *Limai Dokumentum* így szól:

„Mivel az eucharisztia Krisztus feltámadását ünnepli meg, helyénvaló, hogy legalább minden vasárnap sor kerüljön rá. Mivel az Isten népének új szakramentális étkezése ez, minden keresztényt biztatni kellene az eucharisztia gyakori vételére.” (*Limai Dokumentum*, Eucharisztia, 31) Ehhez hozzá kell tennünk, hogy „Isten népének a közössége az eucharisziában lesz teljesen nyilvánvaló” (uo. 19).

Az eucharisziával összefüggésben, a modern liturgikus kutatások arra tanítanak, hogy tágítsuk a látószögünket, és – az oltáron felajánlott kenyérral és borral együtt – az oltár köré gyűlt közösséget is vegyük tekintetbe. Az eucharisztia Isten teljes népének ünnepe, amelyben az alkotóelemek átváltoznak. Itt alapvető belátásokról van szó. Szent Pál levelei az „egyház” szót a helyi közösségekre alkalmazzák, amelyek a keresztények egyetemes közösségét képviselik és felépítik. Pál nemcsak leveleinek címzettjeit hívja „Isten egyházának” Korintusban vagy máshol, hanem a heti eucharisztikus összejöveteleiket is „egyháznak” nevezi (1Kor 1,2; 2Kor 1,1; vö. Gal 1,2; 1Tessz 1,1; 2Tessz 1,1). Ennek nyomán arra a fontos belátásra jutunk, hogy az eucharisztia és az egyház felcserélhető fogalmak lehetnek. Ratzinger bíboros így ír erről:

„Az egyház az eucharisztia ünneplése, az eucharisztia pedig az egyház; nem egyszerűen egymás mellett állnak: a kettő egy és ugyanaz, minden más ebből ered.”³

Látni fogjuk, hogy az egyházban megélt keresztény hit valóban ebből a forrásból fakad. Az eucharisztia hatékony értelmezési kulcs, amely feltárja az Írások jelentését, és magyarázatot ad az egyház felépítésére és küldetésére. Az eucharisztia olyan normaként szolgál, amely rendezőelvé a keresztény közösségnek és a keresztény élet dolgainak.

A könyv *Az üdvösség szentsége* címet viseli. A II. Vatikáni Zsinat *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciója (1, 9, 48) ezt a híressé vált kifejezést alkalmazta az egyházra, ami az eucharisztia megnevezésére is szolgál. „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van, s feltámasztom az utolsó napon.” (Jn 6,54) Ezekkel a szavakkal Jézus világosan jelzi, hogy az eucharisztia az üdvösség szentsége. Az eucharisztia ünneplésében a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé válik, ami az örökkévalóság étele és itala.

Az, hogy a cím egyaránt alkalmazható az eucharisziára és az egyházra, azt a fontos tényt tükrözi, hogy az apostoli idők-től kezdve, az eucharisziát és az egyházat egyaránt hívták „Krisztus testének”. Henri de Lubac-ot követve úgy tekintjük majd át az Eucharisztia-tan történetét, hogy közben nem veszítjük szem elől ezt az alapvető belátást.

„Az egyház, akárcsak az eucharisztia, egy egység-misztérium – ugyanaz az egy és kimeríthetetlen gazdagságú misztérium. Mindkettő Krisztus teste – ugyanaz a test.” (*Splendour*, 156.)

³ JOSEPH RATZINGER: *Theologische Prinzipienlehre*, Erich Wewel, München, 1982, 55.

Ennek az olvasmányosabb feldolgozásnak az alapja egy tudományos igényű művem, amely természetéből fakadóan szakavatottabb olvasókat célozott meg, és számos hivatkozással szolgál.⁴ E szakmunka *Az egyház az eucharisztia által él* címmel jelent meg, és azt vizsgálja, hogy mit jelent az eucharisztia elv a római katolikus Henri de Lubac és az ortodox Ioannis Zizioulas számára, akik mindketten az eucharisztikus egyháztan kiváló képviselői voltak. E két kiemelkedő teológus egyaránt érezteti hatását a következő oldalakon. Az eucharisztia azonban végső soron nem teológusok kiváltságos beszédtemája, hanem az egyház plébániai közösségekben konkretizálódó, hétköznapi életének a középpontja. Ezt a könyvet a mindennapokban helytálló keresztényekre, valamint teológushallgatókra és kispapokra gondolva írtam. Az „eucharisztikus egyháztanba” szeretnék bevezetést adni, amely nem más, mint az egyház Eucharisztia-központú megértése.

Tárgyalásunk a keresztények számára döntő üdvtörténeti fordulóponttal kezdődik: Krisztus megjelenésével, az Isten és ember közötti új szövetségkötéssel. Először az eucharisztia alapítására fókuszálunk: az eucharisztia-ünnep a zarándok egyház számára részben Krisztus haláláról és feltámadásáról való megemlékezés, részben a királyi menyegző elővételezése. Amint látni fogjuk, az első keresztény közösségek az „eucharisztikus jelenből” kiindulva fordultak a múlt és a jövő felé, és ezzel máig érvényes mintát adtak. Ezután azt vizsgáljuk meg, hogy a Krisztus által elhozott, és az eucharishtiában megközelíthető üdvösség hogyan váltotta valóra azokat a reményeket, amelyeket Isten Ábrahám elhívásával kezdődően ültetett el Izrael népében, kétezer év ígéreteivel. A máig vezető kétezer évet

⁴ PAUL MCPARTLAN: *The Eucharist Makes the Church. Henri de Lubac and John [Ioannis] Zizioulas in dialogue*, T&T Clark, Edinburgh, 1993.

három (patrisztikus, skolasztikus, modern) korszakra tagolva tekintjük át, amely korszakokat az egyház és az eucharisztia kapcsolatának más-más felfogása határolja el egymástól. Ezt követően érkezünk el témánk középpontjához: az egyház misztériumának belső és külső vonatkozásaihoz, amelyeket az eucharisztia kapcsol össze egymással.

Henri de Lubac, akinek hosszú élete átívelte a XX. század teológiai megújulásának egész időszakát, kiemelkedően fontos szerző az eucharisztikus egyháztan szempontjából. A negyedik fejezetben ezért meg kell ismerkednünk ennek a francia jezsuita gondolkodónak a teológiai életművével. Nem véletlen, hogy őt Hans Urs von Balthasar „modern egyházatyaként” említi, hiszen teológiáját áldozatos egyházhűséggel pecsételte meg. Első könyvében, a *Katolicizmusban* (1938) Henri de Lubac az egyház sakramentális felfogására emlékeztette kortársait, azaz arra, hogy az egyház „Krisztus szentsége” (*Catholicism*, 76.). Az egyházzal és az eucharisziáról folytatott vitákat erős kritikával szemlélte. Ezek szerinte gyakran „szűklátókörűséget és aránytalanságot” szültek, ami „a gyakorlatban tévedéshez vezetett” (uo. 309–310.). Világossá tette, hogy a könyvéhez választott cím nem elsősorban egy felekezet megkülönböztető neve, hanem sokkal inkább a teljesség és az egyetemesség meglétére utal. Ez a – teljesség és egyetemesség értelmében vett – katolicitás a hívek társadalmának a „látható, földi, de különösképpen az eljövendő, nem látható világban” megmutatkozó tulajdonságára utal (uo. 16–17.). E szemlélet ígéretes távlatokat nyitott, nemcsak az egyház mélyebb önmagára találása felé, hanem a keresztények közötti egység helyreállításának irányába is.

A könyv második felében az egyház és az eucharisztia kapcsolatának látószögéből tekintjük át az ökumenikus kapcsolatok fejlődését is. A párbeszédben álló felekezetek gyakran úgy

jutottak előbbre, hogy visszatértek a tárgyalt témák korábban elhanyagolt vonatkozásaihoz. Az eucharisztiaiban lényegileg jelen levő bűnbocsánat-mozzanat megújult megértése révén fontos lépést tehetünk a megújulás útján. A keresztség, a bér-málás és az eucharisztia közötti dinamikus kapcsolat újrafelfedezése ugyanilyen fontos szempontokat ad. Végül az eucharisztia egyik legelhanyagoltabb vonatkozására, a szentség kozmikus dimenziójára irányítjuk a figyelmet: Isten az eucharisztiaiban nemcsak azért működik, hogy megvalósítsa az egyház egységét; még csak nem is csupán azért, hogy megmentse az emberiség egészét, hanem hogy újjáalkossa az új eget és az új földet.

Tárgyalásunkat a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaira alapozzuk. Támaszkodunk annak a négy, zsinat előtti megújulási mozgalomnak az örökségére is, amelyek nélkül a zsinati munka elképzelhetetlen lett volna: a liturgikus, a patrisztikus, a biblikus és az ökumenikus mozgalomra gondolunk. Gyakran fogunk hivatkozni a *Katolikus Egyház Katekizmusára* (KEK) is, hogy ezen keresztül is rámutassunk a nyugati és keleti keresztény hagyomány gazdagságára. Az „egyház” szót általában kisbetűvel írjuk, amikor világosan helyi egyházzról (részegyház, egyházmegye) van szó. A nagybetű ezeken az oldalakon hangsúlyosan a világegyház misztikus valóságára utal. Hasonlóan, az „eucharisztia” szót kisbetűvel írjuk, amikor az eucharisztia egész liturgikus ünneplésére vonatkozik, és nagybetűvel, amikor szoros értelemben a Szent Testet és Vért jelzi.

Könyvem létrejöttében azok a kurzusok játszottak főszerepet, amelyeket 1994-ben tartottam a cambridge-i Teológiai Főiskolán, a birminghami Maryvale Intézetben, valamint azok, amelyeket a cambridge-i Teológiai Társulatnak és a lourdes-i Apostoli Segítőknél tartottam. Öröm volt számomra, hogy ilyen módon kapcsolatba kerültem a diáksággal, és hogy meg-

vitathattam velük ezt az anyagot. Ezúton is szeretném megköszönni a kérdéseiket és a tanácsaikat, amelyek segítettek a könyvben közreadott kutatási anyag közérthető megformálásában. Végül, a szöveg sajtó alá rendezésében David Manson és Peter McGrail szerzetestestvérek nyújtottak pótolhatatlan segítséget, amiért hálás köszönettel tartozom nekik.

Paul McPartlan

1995. június 29-én,
Péter és Pál apostolok ünnepén

St. Edmund's College,
Cambridge